

Dlaczego polskie szkoły potrzebują asystentek międzykulturowych?

FUNDACJA
**Polskie
Forum
Migracyjne**

Asystentura międzykulturowa właśnie została włączona do polskiego systemu oświaty. Ogromnie nas to cieszy!

Coraz mniej jest szkół, w których NIE uczą się dzieci z doświadczeniem migracji. Szkoła zmienia się, tak jak zmienia się polskie społeczeństwo – staje się coraz bardziej kulturowo zróżnicowana.

Integracja i zrozumienie między ludźmi wymagają świadomej, przemyślanej pracy wszystkich uczestników. To wymagający proces. W klasach spotykają się dzieci o różnym pochodzeniu, posługujące się różnymi językami – języka polskiego dopiero się uczą. Dzieci stają przed dużym wyzwaniem adaptacji i odnajdywania się w nowym środowisku niejednokrotnie mając za sobą trudne doświadczenia: wojny, traumy, straty. Rolą asystentki międzykulturowej jest budowanie zrozumienia, potrzebnego zarówno dzieciom jak i szkole.

Z przekonaniem ugruntowanym wieloletnim doświadczeniem w zatrudnianiu i szkoleniu asystentek międzykulturowych możemy powiedzieć: nie ma lepszego wsparcia dzieci z doświadczeniem migracji w szkole i samych szkół niż kompetentna asystentka międzykulturowa. Tak to widzą dzieci, tak to widzą nauczyciele i dyrektorzy i dyrektorki szkół. Asystentura międzykulturowa po prostu działa. Ważne, by dbać o jej jakość i stale ją doskonalić. Ewaluacja pracy zespołu asystentek PFM pomogła nam określić, co się sprawdza, co jest ważne – dzielimy się wnioskami i rekomendacjami licząc, że nasze doświadczenie pomoże innym: innym asystentkom, innym szkołom, ale przede wszystkim – dzieciom z doświadczeniem migracji i ich rodzinom w całej Polsce.

Agnieszka Kosowicz
Prezeska Fundacji Polskie Forum Migracyjne

Wstęp

Wraz z napływem osób z ogarniętej pełnoskalową wojną Ukrainy, do polskich szkół zaczęły przybywać dzieci z doświadczeniem migracji, a także wojny, zagrożenia, traumy i straty. Dla wielu z nich wejście w nowe środowisko było trudne z wielu różnych powodów. W tamtym czasie w wielu szkołach pojawiły się asystentki międzykulturowe* (w prawie oświatowym nazywane *pomocą nauczyciela dziecka cudzoziemca*), które pełniły rolę tłumaczki i pośredniczki między społecznością szkolną a nowymi uczniami, uczennicami oraz rodzicami.

Warto wspomnieć, że jeszcze przed lutym 2022 w polskich szkołach uczyły się dzieci z doświadczeniem migracji – głównie z Białorusi, Wietnamu, Afganistanu, Gruzji, Rosji i innych krajów, ale idea asystentury międzykulturowej była słabo rozpowszechniona.

W Fundacji Polskie Forum Migracyjne zagadnienie asystentury międzykulturowej zgłębiałyśmy od 2018 r., kiedy to dwie osoby z zespołu Fundacji (ukraińsko- i wietnamskojęzyczna) rozpoczęły pracę w kilku warszawskich szkołach podstawowych. Dzisiaj pracujemy w 20 szkołach na terenie Warszawy, a zespół tworzy 9 asystentek międzykulturowych, które pracują w językach ukraińskim, angielskim, perskim, tadżyckim, wietnamskim, tureckim i rosyjskim i oczywiście polskim.

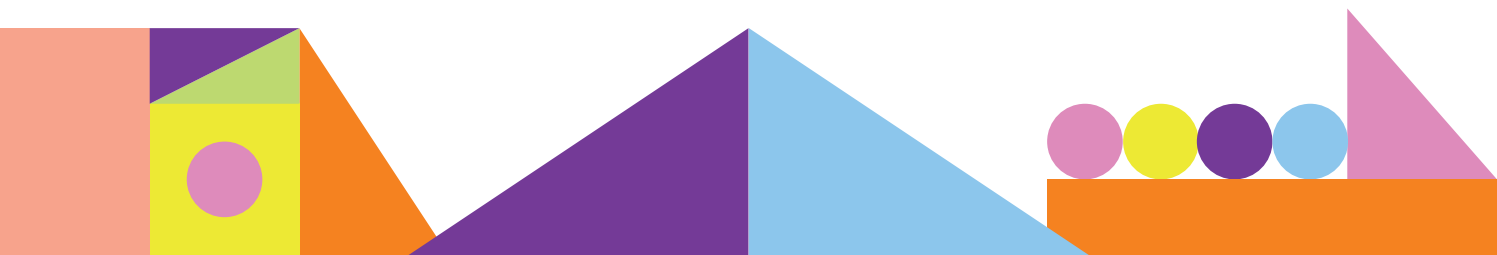
Mawiamy, że asystentka międzykulturowa jest mostem, który łączy różne brzegi.

* W tej broszurce posługujemy się żeńską końcówką, ponieważ asystenturą międzykulturową w polskich szkołach zajmują się prawie wyłącznie kobiety.

PFM jest częścią Koalicji na Rzecz Wzmacniania Roli Asystentek i Asystentów Międzykulturowych oraz Romskich. Zabiegamy o zwiększanie zatrudnienia kompetentnych, przeszkolonych osób w tej roli w szkołach. Zajmujemy się również podnoszeniem kwalifikacji pedagogicznych poprzez szkolenia i warsztaty, stacjonarne i online. W samych naszych specjalistycznych webinarach w 2023 roku wzięło udział blisko 1000 osób.

Praca asystentki międzykulturowej to przede wszystkim wsparcie w komunikacji językowej, ale również wsparcie w odczytywaniu kodów kulturowych. Oswajanie z tym, co dotychczas było nieznane. Asystentki międzykulturowe wspierają nie tylko uczniów i uczennice z doświadczeniem migracji, ale również nauczycieli, nauczycielki, zespół psychologów, psycholożek, pedagogów i pedagożek szkolnych oraz osoby zarządzające szkołami. Pomagają również w komunikacji między rodzicami a szkołą. Wiele osób, z którymi rozmawiamy, pracując na co dzień z placówkami oświatowymi, stwierdza, że już nie wyobraża sobie pracy z klasą wielokulturową bez wsparcia asystentki międzykulturowej.

Anna Maciejko
Liderka Zespołu Asystentury Międzykulturowej
w Fundacji Polskie Forum Migracyjne

Czym zajmuje się asystentka międzykulturowa?

Rola asystentki jest przede wszystkim kojarzona ze wsparciem w komunikowaniu się z dziećmi migranckimi oraz ich rodzicami. Jest to jednak tylko część potrzeb, na które odpowiada osoba na tym stanowisku. Dobra asystentka pomaga nie tylko dziecku i rodzicom – jest także ogromnym wsparciem dla kadry pedagogicznej oraz całej społeczności szkolnej. Pomaga nie tylko w rozmowach, ale w zrozumieniu i poznawaniu się nawzajem. Jest katalizatorem integracji.

Zadania asystentek:

- wspieranie dziecka w adaptacji szkolnej (tłumaczenie jak funkcjonuje szkoła, jak się w niej poruszać, odnaleźć),
- wprowadzanie rodziców do nowej szkoły (tłumaczenie różnic kulturowych, pokazanie narzędzi, którymi posługują się rodzice i nauczyciele, np. Librus, przekazywanie informacji od nauczycieli i nauczycielek),
- wsparcie dzieci migranckich w nauce (komunikacja z nauczycielkami i nauczycielami poszczególnych przedmiotów, aby mogli prowadzić lekcje i testy w taki sposób, żeby dzieci nie znające jeszcze dobrze polskiego, mogły przyswajać wiedzę na takim samym poziomie, jak dzieci mówiące po polsku),
- wspieranie procesów integracyjnych,
- kompleksowe, psychospołeczne wspieranie dziecka z doświadczeniem migracji (zwracanie uwagi, czy dziecko potrzebuje wsparcia psychologicznego, czy nie doświadcza przemocy, dyskryminacji zarówno w szkole, jak i w domu, współpraca z pedagogiem lub pedagogożką),
- mediacje w przypadku konfliktów.

Dlaczego szkoły potrzebują asystentek międzykulturowych?

Nauczycielki i dyrektorki bardzo doceniają kompetencje asystentek w zakresie wyjaśniania różnic kulturowych i pokazywania ich wpływu na postawy i zachowania dzieci i rodziców wobec szkoły. Bez znajomości kontekstu kulturowego łatwo o błędną interpretację zachowania drugiej osoby, co może prowadzić do nieporozumień i niechcianych sytuacji. Asystentki odgrywają ważną rolę w mediacjach konfliktów rówieśniczych. W tym aspekcie blisko współpracują z nauczycielami i nauczycielkami, wspierają ich w realizacji zadań wychowawczych.

Szkoły widzą cały szereg korzyści płynących z pracy asystentek międzykulturowych. Ich obecność daje nauczycielom i nauczycielkom poczucie bezpieczeństwa oraz podnosi komfort ich pracy. Dzieci z doświadczeniem migracji otrzymują wsparcie emocjonalne i szybciej się integrują w nowej społeczności. Komunikacja z dziećmi i rodzicami cudzoziemskimi przebiega sprawniej. Wzrasta poziom kształcenia.

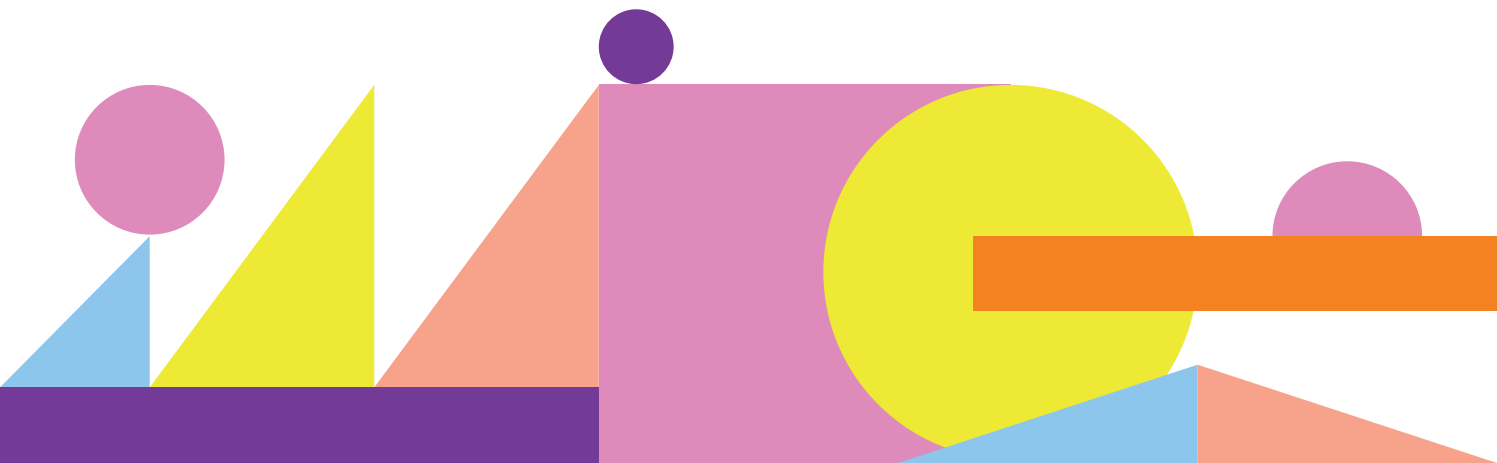
Dzięki znajomości języka oraz bliskim relacjom z dziećmi asystentki są w stanie zauważyć konflikty i wyzwania w szkole, których polscy nauczyciele, nauczycielki oraz rodzice nie dostrzegają. Asystentka informuje wtedy o nich personel szkoły i w razie potrzeby inicjuje spotkania pedagogów oraz rodziców.

Dlaczego dzieci z doświadczeniem migracyjnym potrzebują asystentek międzykulturowych?

Asystentki międzykulturowe są wsparciem przede wszystkim dla dzieci. Pomagają w:

- komunikacji (z całym środowiskiem dziecka),
- rozumieniu różnic kulturowych,
- nauce,
- adaptacji szkolnej,
- procesach integracji z całym środowiskiem szkolnym,
- rozwiązywaniu konfliktów, zwłaszcza rówieśniczych,
- wyjaśnianiu nieporozumień i łagodzeniu konfliktów wynikających często z różnic kulturowych.

A ponadto, w przypadku zauważenia nadużyć i przemocy – interweniują zgodnie z procedurami, a w razie dostrzeżenia specjalnych potrzeb dziecka – kierują je do odpowiednich placówek, np. Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych.

Dlaczego rodziny migranckie potrzebują asystentek międzykulturowych?

Współpraca rodziców i szkoły jest ważnym czynnikiem wpływającym na proces integracji. To rodzice zazwyczaj przygotowują dzieci do rozpoczęcia nauki i pomagają im odnaleźć się w nowej sytuacji. Istotne jest więc, aby rodzice poznali i zrozumieli działanie polskiej szkoły.

Rodzice mają liczne pytania i wątpliwości, z którymi mogą swobodnie zwracać się do asystentek. Zdarza się, że szkole trudno jest skontaktować się z rodzicami uczniów i uczennic migranckich (co może być spowodowane barierą językową lub trudnościami w obsłudze dziennika elektronicznego Librus/Vulcan). W takich sytuacjach zarówno rodzice jak i szkoły mogą zwrócić się z prośbą o pomoc w nawiązaniu kontaktu (a w razie potrzeby o pomoc w tłumaczeniu rozmowy) do asystentki międzykulturowej.

Asystentka międzykulturowa może wspierać rodziców dzieci migranckich w:

- poznawaniu funkcjonowania polskiej szkoły, omówieniu zasad i zwyczajów, które w niej panują,
- wypełnianiu dokumentów szkolnych,
- uzyskiwaniu informacji o ważnych kwestiach z życia szkoły,
- angażowaniu się w życie społeczności szkolnej,
- integracji z pozostałymi rodzicami (na przykład przy okazji zebrań lub innych wydarzeń w szkole).

Jednocześnie bardzo ważne jest precyzyjne ustalenie zakresu obowiązków asystentki międzykulturowej, której praca jest bardzo wymagająca i trudna, również emocjonalnie. Ważne jest, by asystentka międzykulturowa nie przejmowała odpowiedzialności za dobrostan całej rodziny, nie stała się indywidualną asystentką czy caseworkerką. Stawianie granic znajomym osobom w potrzebie bywa dużym wyzwaniem – tym bardziej rekomendujemy m.in. zapewnienie asystentkom międzykulturowym dostępu do regularnych superwizji. Więcej rekomendacji dotyczących warunków pracy przedstawiamy w dalszej części tekstu.

Rodzice ukraińscy często nie są świadomi, że:

- polski system opieki socjalnej daje np. możliwość dopłat do obiadów dla dziecka w szkolnej stołówce,
- młodsze dzieci nie mogą przychodzić i wychodzić ze szkoły samodzielnie,
- dziecko może nie zdać z klasy do klasy,
- nieobecności dzieci w szkole są odnotowywane i trzeba je usprawiedliwiać,
- warto nauczyć się obsługiwać dziennik elektroniczny Librus lub Vulcan.

W tych i innych sprawach asystentki pełnią rolę przewodniczek i konsultantek wspierających integrację i funkcjonowanie w polskich realiach.

Rodzice, z którymi przeprowadziliśmy wywiady ewaluacyjne, uznali asystentki międzykulturowe za niezbędne wsparcie dla nich samych i ich dzieci, stwierdzili nawet, że asystentki są dobrymi przyjaciółmi ich dzieci. Podczas wywiadów kilka mam zwróciło szczególną uwagę na zaufanie, którym dzieci darzą asystentkę – jest to bardzo pomocne w różnych trudnych sytuacjach, z którymi muszą mierzyć się ich dzieci w nowym środowisku. O takich sytuacjach wspominały również same dzieci – z problemami, które się pojawiają często w pierwszej kolejności zgłaszają się właśnie do asystentek.

Zatrudnijmy asystentki międzykulturowe – ale jak?

Aby asystentki mogły optymalnie wypełniać swoją rolę oraz otaczały odpowiednią opieką wielokulturową społeczność szkolną, należy zapewnić im odpowiednie warunki do pracy. Są to m.in.:

- odpowiednia przestrzeń (gabinet, sala), w której asystentkę lub asystenta mogą odwiedzić dzieci i dorośli, którzy chcą skorzystać z jej pomocy,
- współpraca całej kadry pedagogicznej z asystentką międzykulturową,
- ustalenie stałej dostępności asystentki w regularnych i znanych wszystkim godzinach,
- możliwość korzystania z regularnych superwizji,
- przejrzyste zasady, jasno wytyczone zadania i standardy współpracy określone w umowie z placówką,
- wprowadzenie asystentki do danej szkoły oraz zadbanie, aby jej rola była dla personelu szkoły jasna i zrozumiała,
- możliwość podnoszenia kwalifikacji.

Dla asystentki ważne jest, by czuć się mile widzianą w szkole i sprawnie współpracować z kadrami pedagogicznymi. Nawet drobne fakty: dostęp do pokoju nauczycielskiego albo nauczycielskiej toalety, możliwość skorzystania z ksero czy szatni tworzą atmosferę pracy, która może być przyjazna albo naznaczona dystansem. Asystentka będzie pełniła swoją rolę najlepiej, gdy jej umiejętności są szanowane, a ona sama postrzegana przez szkołę w sposób partnerski.

Dlaczego precyzyjne określenie zakresu obowiązków asystentki międzykulturowej jest tak ważne? Rodziny migranckie bardzo często wymagają szczególnie dużo wsparcia, mierzą się z dużymi trudnościami, problemami i wyzwaniami, stąd łatwo o nadużywanie wsparcia osoby, która jest blisko, dobrze rozumie polskie realia i systemy. Jednak pamiętajmy, że asystentki międzykulturowe nie są caseworkerkami – nie zajmują się wspieraniem rodziców i dzieci migranckich poza szkołą i tematami szkolnymi. Nadmierne zacieśnianie relacji z rodzinami migranckimi i przejmowanie odpowiedzialności za ich dobrostan może prowadzić m. in. do szybkiego wypalenia zawodowego.

Dobre praktyki i rekomendacje

Odpowiednie przygotowanie do pracy i stałe podnoszenie kwalifikacji asystentek międzykulturowych

Fundacja Polskie Forum Migracyjne doświadczenie i wiedzę dotyczącą asystentury międzykulturowej gromadzi już od wielu lat, a placówki i rodzice, z którymi mamy kontakt wysoko oceniają jakość tej współpracy. **Chętnie dzielimy się naszym know-how poprzez bezpłatne szkolenia, webinary, kursy online.** Poruszamy między innymi takie kwestie, jak: Pierwsza Pomoc Psychologiczna; procedury reagowania na przemoc rówieśniczą, werbalną, domową i inne; dobrostan asystentek międzykulturowych jako warunek profesjonalnie wypełnianej roli; oraz dostarczamy praktycznych narzędzi wspierających procesy integracyjne.

Profilaktyka antywypaleniowa

W PFM bardzo dużą wagę przywiązujemy do zapewniania naszym asystentkom międzykulturowym regularnych superwizji, szkolimy się w zakresie profesjonalnej superwizji koleżeńskiej, dbamy o dobre relacje i współpracę w samym zespole.

Współpraca z kadrami szkolną

Niezwykle istotne są początki pracy asystentki w szkole. Dobrą praktyką jest uważne wprowadzenie asystentki do nowej szkoły – przedstawienie jej dyrekcji wraz z precyzyjnym określeniem zakresu jej zadań i kompetencji. Następnie dyrektor lub dyrektorka szkoły przedstawia radzie pedagogicznej nową osobę i jasno określa zakres jej obowiązków. Buduje to jej autorytet. Nieznajomość tego zakresu przez nauczycieli i nauczycielki może przyczynić się do licznych nieporozumień, a czasem konfliktów. Można np. przygotować materiały informacyjne, które w prosty sposób przedstawią rolę asystentki w szkole (np. w formie plakatu do powieszenia w pokoju nauczycielskim). Dobrze się sprawdza praktyka, w której asystentka występuje w roli prowadzącej szkolenia lub warsztaty dla rady pedagogicznej (np. o różnicach kulturowych, pracy z traumą, pierwszej pomocy psychologicznej) – wzmacnia to jej pozycję w szkole, jej kompetencje stają się zrozumiałe dla reszty kadry szkoły.

Warto zachęcać nauczycieli i nauczycielki do partnerskiej współpracy z asystentkami w zakresie planowania i współprowadzenia zajęć. Cenne jest pokazywanie korzyści z takiej kooperacji. Pierwsze spotkania robocze asystentek z nauczycielami mogłyby być facylitowane przez ekspertki lub ekspertów z zewnątrz.

Warto ustalić ze szkołą obecność asystentek na zebraniach z rodzicami, tak by mogły pełnić rolę tłumaczki i wspierać integrację rodziców i opiekunów. Obecność asystentek na zebraniach z rodzicami powinna być standardem w szkołach, w których lokowane są asystentki.

Warto również wspierać szkoły we wprowadzaniu rozwiązań związanych z przetwarzaniem danych osobowych, np. poprzez doradztwo w zakresie udostępniania danych osobowych asystentkom.

Podnoszenie kompetencji międzykulturowych w szkołach

Oprócz samego przyjęcia asystentki w szkole i zrozumienia jej roli, kluczowe jest rozwijanie kompetencji nauczycieli i nauczycielek w zakresie pracy z dziećmi cudzoziemskimi.

Potrzebna jest zarówno praca dotycząca postaw, jak i rozwijanie konkretnych umiejętności. Ważne jest by dostosować ofertę do profilu nauczycielskiego (np. bardziej rozbudowana oferta dla wychowawców i wychowawczyń, inna dla nauczycieli i nauczycielek przedmiotów).

Nasze doświadczenie w pracy z asystentkami i szkołami wskazuje, że podnoszenie kompetencji międzykulturowych całego grona pedagogicznego a także pracowników niepedagogicznych jest niezbędne. W skład pakietu edukacyjnego dla szkoły powinny wchodzić szkolenia z zakresu pracy w wielokulturowym środowisku, komunikacji międzykulturowej, wiedzy na temat traumy, strategii interwencji kryzysowej, budowania rezyliencji w klasie, warsztaty antydyskryminacyjne.

Warto również wyposażać nauczycieli i nauczycielki w praktyczne narzędzia wspierające ich w pracy z klasami mieszаныmi i cudzoziemskimi. Narzędzia te oraz istniejące zasoby (np. model integracji edukacyjnej CEO, kursy na platformie UNICEF Learning Passport) mogą być pozyskiwane od organizacji, które specjalizują się w temacie migracji.

Warto rozwijać współpracę z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji i/lub ODN-ami – doradzać w zakresie tworzenia oferty wspierającej dla szkół, np. przygotować standardy dla szkoleń w tematyce specjalizacji migracyjnej.

Współpraca z rodzicami i opiekunami

Ważne jest, by asystentki miały możliwość kontaktu bezpośredniego z rodzicami i opiekunami dzieci, np. poprzez Librusa.

Przygotowanie pakietów informacyjnych dla rodziców pomagających im w funkcjonowaniu w polskich realiach (np. wzory dokumentów, dane kontaktowe instytucji, filmiki z instrukcjami jak załatwiać konkretne sprawy edukacyjne w zakresie np. planowania ścieżki edukacyjnej dzieci) byłyby bardzo dobrą praktyką, którą stosują niektóre szkoły.

W przypadku rodzin z innych kręgów kulturowych istotne jest, by łączyć wsparcie asystentki międzykulturowej z pracą caseworkerów i caseworkerek. Różnice między tymi rolami powinny być przejrzyste zdefiniowane i znane wszystkim zaangażowanym stronom (rodzicom, asystentkom, nauczycielom, dyrekcji szkół, etc).

Więcej informacji o programach skierowanych do szkół oraz asystenturze międzykulturowej:

www.forummigracyjne.org,
www.szkoła-roznorodnosci.org

Czym zajmuje się Fundacja Polskie Forum Migracyjne?

- edukacją (oprócz zatrudniania i kształcenia asystentek międzykulturowych, szkolimy również inne osoby pracujące z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym; zajmujemy się też psychoedukacją i edukacją wielokulturową dla dzieci),
- wsparciem psychologicznym dzieci i dorosłych z doświadczeniem migracyjnym,
- wsparciem informacyjnym (prawnym, doradczym, prowadzimy infolinię dla migrantów i migrantek),
- wsparciem kobiet, zwłaszcza w okresie okołoporodowym
- bezpośrednim wspieraniem migrantek i migrantów w najtrudniejszej sytuacji (caseworking),
- lokalnymi działaniami integracyjnymi,
- rzecznictwem.

Wspieramy wszystkich, bez względu na kraj pochodzenia, płeć, pochodzenie etniczne, narodowość, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, czy wiek. Nasze wsparcie jest bezpłatne.

Jeśli potrzebujesz dodatkowych informacji dotyczących asystentury międzykulturowej, napisz na adres: **edu@forummigracyjne.org**

Broszura ta powstała m.in. na podstawie wyników ewaluacji pracy asystentek międzykulturowych zatrudnionych przez Fundację Polskie Forum Migracyjne we współpracy ze szkołami. Ewaluacja została przeprowadzona przez firmę *Badania i Działania* oraz zespół MEAL (Monitoring, Evaluation, Accountability and Learning) odpowiedzialny za monitorowanie, ocenę i feedback dotyczący naszej pracy. Podstawą ewaluacji są rozmowy z 35 osobami, w tym: 7 dyrektorkami szkół, 7 nauczycielkami, 5 asystentkami międzykulturowymi, 7 dziećmi oraz 9 rodzicami. Badania sfinansowała organizacja International Rescue Committee (IRC) w ramach projektu *Improved access to education for children and youth affected by the consequences of War in Ukraine* oraz Fundacja ING Dzieciom.

Fundacja
ING
Dzieciom